KANGAL YER ADI VE KANGAL KÖPEĞİNİN ORİJİNİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

An Investigation on the Opinions on the Place Name of Kangal, and the Origin of Kangal Dog

Le "Kangal" en tant que nom geographique et considerations sur l'origine du 'Kangal' chien de berger Turc

Prof. Dr. Hüseyin KARADAĞ*

ÖZET

Bu makalede Kangal yer adının kaynağı ve Kangal köpeğinin orijini hakkında bir değerlendirme yapıldı.

Literatürlere göre Kıpçak Türklerinin bir boyu olan Kanglılar (Kangıllar) ile, Peçenek Türk topluluğu içinde yer alan Kangarlar "Kang" ortak sözünü kendilerine boy adı olarak almışlardır. Büyük Türk göçleriyle Türkistan'dan Anadolu'ya çeşitli Türk boyları gelmiştir. Bu boylardan biri de Kanglılardır (Kangarlar, Kengerler, Kangıllar). Kangal İlçesinin ilk kurucuları bu Türk boyundandır. Bize göre Kangal adı, ilçenin ilk sakinleri olan bu Türk boyundan (Kanglardan) gelmektedir. Kangal, Kangıl, Kangar gibi yer adlarının başta Anadolu olmak üzere, Avrasya Türk coğrafyasında yaygın olarak kullanıldığını saptadık. Ayrıca; Kangıl, Kangdı, Kanglı, Kangar, Kenger gibi boyların da çeşitli Türk halkları içinde halen yaşadığını belirledik.

Kangal köpeğinin soydaşları olan köpek örneklerini Türkistan coğrafyasının çeşitli bölgelerinde (Issık-Kol, Aral Gölü ve Baykal Gölü çevreleri, Kuzey Afganistan gibi) görme imkanı vardır. Kangal köpeği Anadolu'nun lokal bir ırkı değildir. Bu köpek, büyük Türk göçleri sırasında hayvan sürüleri ile birlikte, Türkistan'dan Anadolu'ya getirilen bir köpektir. Kangal köpeğinin Asurlular ve Babiller zamanında türediği görüşüne katılmıyoruz. Çünkü, bu uygarlıkların yaşadığı coğrafik bölgelerde (genel olarak Orta Doğu), günümüzde Kangal köpeğine benzer herhangi bir köpek ırkı yaşamamaktadır. Bu durum biyolojik kurallara aykırıdır. Ayrıca Hindistan'dan İstanbul'a, oradan da Kangal'a gelen bir çift köpekten Kangal köpeklerinin türemiş olduğu görüşü de bilimsel ciddi bir görüş değildir. Çünkü, Hindistan'da Kangal köpeğine benzer bir köpek ırkı yoktur. Diğer yandan, bir çift köpekten, dominant (baskın) bir köpek populasyonunun türemesi biyolojik olarak mümkün değildir.

Biz halk arasında kısaca "Kangal Köpeği" denilse bile, bilimsel ve resmi nitelikli yazılarda köpeğin "Türk Çoban Köpeği Kangal" olarak adlandırılmasını öneriyoruz.

Bu makalede tarihi gerçekliğe uygun olması bakımından, "Asya" ya da "Orta Asya" yerine "Türkistan" terimini kullanmayı tercih ettik.

Anahtar Kelimeler

Kangal, Kangal İlçesi, Kangal Köpeği

RÉSUMÉ

Une étude a été conduite sur la toponymie du mot 'Kangal' et l'origine du berger 'Kangal' dans cet article.

D'après les littératures, les Kanglis, une tribu des turcs kiptchaques et les Kangars situés dans la communauté petchenègue turque, ont adopté le mot commun 'Kangue' en tant que ethnonyme. Lors des déplacements massifs des turcs du Turkestan, un bon nombre de tribus turcs s'est installé définitivement en Anatolie. Les Kanglis en était une (Kangars, Kengers, Kangils). La localité Kangal a été construite pour la première fois par ce peuplade dans la région où elle se situe actuellement. A notre avis, le toponyme Kangal des-

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi

cend de ces gens qui sont les premiers habitants de cette région. Les toponymes tels que Kangal, Kangil et Kangar, sont largement rencontrés dans Eurasie turque ainsi que dans l'Anatolie lors de notre recherche. En plus, nos efforts nous ont montré que les tribus telles que Kangil, Kangdi, Kangli, Kangar, et Kenger continuent à exister actuellement dans de différents peuples turcs.

L'occasion de voir les chiens du mÍme genre est toujours possible dans de différentes régions du Turkestan (Issık-Kol, Lac d'Aral, Lac de Baïkal, Afghanistan du nord). Le berger Kangal n'est pas une race locale de l'Anatolie. C'est un animal accompagné aux troupeaux lors des migrations des turcs du Turkestan vers l'Anatolie. Donc, l'idée selon laquelle le Kangal a été développé sous les Babyloniens et les assyriens n'est pas partagée pour nous. Car, cette race n'est pas enregistrée dans les régions géographiques où ces civilisations ont vécues (En général, Proche-Orient). Cette situation s'oppose aux règles biologiques. Une autre hypothèse qui avance qu'un couple de chien venu des Indes d'abord à Istanbul et ensuite à Kangal n'est pas une solution sérieuse scientifique.

Parce que cette partie du monde ne contient pas une telle race. En plus, un seul couple de chien ne peut pas produire une communauté dominante et cela n'est pas possible biologiquement.

Cet animal est connu sous le nom de 'chien de Kangal' parmi le peuple. Mais nous proposons l'appellation 'Kangal, berger turc' dans les milieux scientifiques et dans les écrits officieux.

Le terme du 'Turkestan' a été préféré en Asie ou en 'Asie centrale' par souci de la conformité à la réalité historique.

Mots-Clés

Kangal, Bourg de Kangal, chien de Kangal ou Kangal, berger turc.

Azeri bilim adamı Davut Veliahd (38), sözün ve adın önemini şu cümlelerle ifade eder: "İnsanın ilk sözü, onun keşfidir. İnsanın dünyaya bulduğu adlar; gördüğü, duyduğu alemin her şeyi için yaptığı sözler, insanın ilk sihridir. Bu sözler elin yaddaşından (yurdun, ulusun hafızasından), dilin yaddaşından (dilin hafızasından) gelen sihirli seslerdir." Veliahd yazısına, milletin asıl dünyasını "sözle" yarattığı, bu dünyanın geçmiş ve geçilmiş, yaşamış ve yaşanmış, olan ve olmayan, olacak ve olmayacak hakikatlerin dünyası olduğu görüşleriyle devam eder. Ve bir soru sorar: Sözleri kim yarattı?

Gerçekte de, millet olma aşamasına gelmiş topluluklarda, o topluluğu millet yapan olmazsa olmaz değerler vardır. Orijinal dil, tarih, millî hafıza, halk bilgisi, halk inanmaları, giyim kuşam, mutfak, dini inançlar, ayinler, ödüllendirme ve ceza, teşvik ve yasaklar, sosyal kurumlar ve kurallar ile adâb-ı muaşeret kuralları koymak, ihtiyaca uygun araç gereç üretmek gibi; ad koymak, yeryüzünü kendi kültürüyle adlandırmak gibi kültürel davranışlar toplumları millet yapan, müşterek kültür etrafında toplayan değerlerdir. Orijinal kültürünü yaratan uluslar, dünyaya da kendi kültürlerinden bakarlar, dünyayı kendi gözleriyle görmek isterler. Yeryüzünü kendilerinin bir parçası kabul ederler. Tıpkı kanıyla kendinin olan çocuklarına kendi kültürünün kodları olan adlar verdikleri gibi, yaşadıkları ve sahiplendikleri coğrafyaya da kendileri ad verirler. Böylece, yaşadıkları coğrafyayı vatan kılarlar.

Toplumların hafızası, kolektif şuur ile yaşadıkları hayat tarzına bağlı olarak yaşadıkları yer ve kendilerine yardımcı unsurları adlandırırlar. Makalemize konu olan Kangal yer adının kaynağı da bununla ilgilidir. Çeşitli kaynaklar Kangal yer adı ile ilgili olarak muhtelif görüşlere yer verir.

Kangal yer adının kaynağıyla ilgili olarak;

1-Kangal adının bölgede yaygın olarak yetişen dikenli ve geniş yapraklı Kangal adlı yabani bitkiden geldiği,

2- Bir birine düşman iki aşiretin aralarındaki kan davasına burada son

verilmesinden dolayı bu yerin KANGAL olarak adlandırıldığı,

3-Yerleşim yerinin bulunduğu düz ve geniş arazinin çevresinin bir halka şeklinde dağlarla kuşatıldığı için bu adı aldığı (8, 9, 19),

4-Yerli halkın, Anadolu'ya ilk gelen KANGAR Türk boylarına mensup olmasına bağlı olarak, buraya "KANGAR" denildiği ve zamanla KANGAL'a dönüştüğü (14, 16) şeklinde özetlenebilecek görüşler bulunmaktadır.

Eyüboğlu'na (13) göre, Kangal yer adı "kağnı" sözcüğü ile eş kökenli olan KANGLI Türklerinin bu bölgeye yerleşmeleriyle ortaya çıktı.

Diğer yandan, Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'ya yerleşen Türk boylarından bir kısmının bugünkü Humarlı, Mısırören ve Havuz köylerine yerleştiği, bunlardan Havuz ve Humarlı'ya yerleşmiş olanların daha sonra göç ederek şimdiki Kangal'ın bulunduğu yere yerleşerek burada Kangal'ın ilk sakinleri oldukları da kayıtlarda bulunmaktadır (10, 20)

Biz bu makalenin ilk bölümünde, tarihsel gelişmeleri, Kangal ve çevresindeki kültürel değerleri göz önüne alarak, Kangal yer adının kaynağı ile ilgili görüşlerimizi ortaya koyacağız.

Bölgede yaygın olarak yetişen kangal adlı yabani bitkiyle bağlı olarak Kangal adının ortaya çıkmış olması bizce mümkün görülmemektedir. Çünkü kangal, başta bölgede bulunan Hekimhan, Divriği, Gürün olmak üzere Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yaygın olarak yetişen bir bitkidir. Dolayısı ile, dikkate değer herhangi bir özelliği olmayan bu bitkinin bir yere ad olacak kadar öneminin olmaması gerekir. Türk kültür geleneğinde savaşla ya da barışla ilintili, ya da savaşı veya barışı çağrıştırabilecek şekilde, yere ad koyma geleneği yoktur. Türk tarihi boyunca, millet hayatını çok yakından ilgilendiren, hatta var olma yok olma savaşlarında ve barışlarında bile, o savaşı ya da barışı hatırlatacak bir yer adlandırması yapılmamıştır. Savaşlarımız da, barışlarımız da savaşın veya barışın yapıldığı yer adıyla anılır. Çanakkale Savaşı, Dandanakan Savaşı, Çaldıran Savaşı, Kaynarca Anlaşması gibi. Dolayısı ile, iki aşiret arasında yapılan barıştan mülhem Kangal yer adının doğmuş olması inandırıcı değildir. Düz bir arazi üzerinde kurulan bu yerleşim yerinin etrafının halka şeklinde dağlarla kuşatılmış olmasından ötürü Kangal adının verilmiş olabileceği de mümkün görülmemektedir. Çünkü, Türkiye'de ve Türkiye dışı Türk coğrafyasında bulunan ve bu makalede aşağıda Kangal, Kangar, Kangıl gibi ad örneklemelerini yaptığımız yerleşim yerlerinin de aynı gerekçelerle adlandırılmaları gerekirdi. Yani bu yerleşim yerlerinin de etrafı dağlarla çevrili düz araziler üstüne kurulmuş olmaları lazım gelirdi. Öyleyse, böyle bir gerek çeyle "Kangal" adlandırması Türklerin yere ad verme geleneğine ters düşmektedir.

Altay bölgesi, binlerce yıllık Türk tarihi boyunca, Türk boylarının birlikte yaşadığı, birbiriyle iç içe girerek bir Türk boyları harmanlanmasının olduğu yerdir. Öyle ki, bir yandan herhangi bir Türk boyu içinde yaşayan bir başka Türk boyu, içinde yaşadığı boyun adı ile anılır olmuş, diğer yandan da başta Türkistan coğrafyasına olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerine boyların dağılması sonucu bir Türk boyu başka başka yerlerde de aynı adla yaşaya gelmiştir. Türkler yerleştikleri yerlerin adlarını, boy içinden çıkan bir kahramanın adını veya güç kuvvet bildiren deyim veya terimleri kendilerine boy adları olarak almışlardır. Ünlü Kazak tarih bilgini Rah-

mankul Berdibay (5), Altay Türkleri içinde yaşayan Munduz, Yedisarı, Köbek, Erkit, Kergil, Urangay, Bayat, Tölevit, Sağal, v. d. boy adlarının farklı Türk toplulukları içinde aynı adlarla yaşadığını saptamıştır. Bize göre, ancak böyle bir Türk etnik harmanlanması sonucunda kollektif (müşterek) bir Türk kültürü doğabilirdi. Nitekim, günümüzde yaşayan müşterek bir Türk kültürü vardır. Şor destanı Ay Manıs, Altay destanı Alp Manaş, Kırgız destanı Alp Manas, Başkurt destanı Alp Menşe, Tatar destanı Alp Bamşa, Oğuz destanı Alp Bamsı, Kazak destanı Alpamıs, Özbek destanı Alpamış Türk epik geleneğinin destanlarıdır, kahraman tiplemeleri ve destan adlandırmaları aynıdır. Bu kahramanların hepsi boyunu-soyunu koruyan kahramanlardır. Değerli Rus Türkoloğu Jirmunski (17), müşterek kültürün destanları olan bu destanları, boyların destanı yerine Türk Kahramanlık Destanları olarak tanımlamıştır. Burada anlatmak istediğimiz, Türk boylarını gerek boy adları ile, gerekse kültür normları ile kesin olarak birbirinden ayırmanın mümkün olmadığıdır. Zira, boylar-soylar birbirleriyle karışıp kaynaşarak "Türk Ulusu" denilen ulusu oluşturmuşlardır.

Göktürklerin türeyişleri ile ilgili efsanelerde, ateş gibi insanlığa faydalı olan şeyleri icat eden atalardan söz açılıyor ve bunlara büyük bir önem veriliyordu. Zaten ateş, tuz, araba v. s. gibi, insanlığın gelişmesine yardım etmiş unsurlarla aletlerin icatları, bütün dünya mitolojilerinde, en eski ve öz kalıntılar olarak kabul edilmişlerdir. Türklerin Kanglı boyu, tarih boyunca büyük bir şöhret yapmış ve Türk kavimleri arasında, önemli bir yer tutmuştu. İlk bakışta Kanglı sözü, bir nevi bizim kağnı, yani "kağnı arabası" deyimini andırıyordu. Bütün mitolojilerde olduğu gibi, Türk Mitolojisinde de, sözlerin dış görünüşlerine göre, bazı benzeştirmeler yapılmıştır. Bu sebeple Oğuz Kağan destanında, kağnı arabasının icâdından söz açılırken, Kanglı boyu ile bir ilgi kurulmuştu. Uygur Türkçe'si ile yazılan Oğuz destanında, kağnının icat edilişi şöyle anlatılıyordu:

Çürced Kağan'ı aldı, halkıyla ulusunu,
Yoketmek için geldi, Oğuz-Han ulusunu.
Başgeldi Oğuz-Kağan, basdı Çürced Hanı'nı,
Ok ile kılıç ile, döktü düşman kanını.
Oğuz öldürdü onu, kesti hemen başını,
Böldü ganimetleri, tâbi kıldı halkını.
Oğuz'un askerleri, beyleri bütün halkı,
Düşmanda ne bulursa, toplayıp hep tüm aldı.
Atlar ile öküzler, katırlar az gelmişti.
Yığılmış yükler ise, ta dağları geçmişti.
Oğuz'un bir eri vardı, akıllı tecrübeli,
Barmaklığı-Çosun-Bilig, yatkındı işe eli.
Bir kağnı arabası, yapıp koydu içine,
Oğuz'un bu ustası, devam etti işine.
Kağnıyı çekmek için, canlı öne koşuldu,
Cansız alıntılar da, üzerine konuldu.
Oğuz'un beyleriyle, halkı şaştılar buna,
Onlar da kağnı yaptı, özenmişlerdi ona.
Kağnılar yürür iken, derlerdi: "Kanğa! Kanğa!"
Bunun için de dendi, artık bu halka "Kanğa".
Oğuz bunu görünce, güldü kahkaha ile,
Dedi: "- Cansızı çeksin, canlılar Kanğa ile!"
"Adınız Kanğaluğ olsun, belgeniz de araba!"
Bıraktı onları da, gitti başka tarafa.

Oğuz-Kağan, Mançurya Bölgesindeki kavimlere akın yaptığında, çok mal elde etmiş; fakat bunları, atlarla taşıyamamıştı. Bunun üzerine, Oğuz-Kağan'ın akıllı beylerinden birisi, bir araba yaparak, malların hepsini arabalara doldurmuş ve Oğuz-Kağan'ın yurduna kadar taşımıştı. Oğuz-Kağan, böyle yeni bir icâdı görünce, çok sevinmiş ve bu beyinin soyundan gelen boylara da "Kangalı" yani "Kağnılı" adını vermişti. Tabiî olarak bu, nihayet bir efsane ile sözlerin benzeştirilmesinden başka bir şey değildi. Türkler çok eski çağlarda, tekerlek ile arabayı icat ederek kullanmışlardı. Çok eski çağlarda herhalde, "Kanglı" kavim adı da vardı. Fakat kendileri, henüz da-

ha ortada yok idiler. Çünkü Türk boyları, zaman zaman çoğaldıkça bölünüyorlar ve eski adlar alarak, yeniden ortaya çıkıyorlardı. M. S. V. yüzyılda, Ortaasya tarihinde önemli bir rol oynayan bazı Türk kavimlerine Çinliler, "Yüksek arabalı kavimler" adını veriyorlardı. Çinlilerin bunlara, "Yüksek arabalı" demelerinin sebebi, herhalde onların arabalarının yüksek, yani tekerleklerinin büyük olmasından ileri geliyordu. Çin tarihleri, kendilerine benzeyen kavimlerden ve eşyalardan söz açmazlardı. Öyle anlaşılıyor ki, Türklerin bu arabaları, Çin'de kullanılan arabalara nazaran, çok daha büyük ve yüksek idiler. "Büyük tekerlekli arabalar birçok bakımlardan faydalı ve elverişli idiler". Çamurlu bölgelerde ve engebeli arazilerde, büyük tekerlekli arabaları kullanmak, daha kolay oluyordu. Eski Türkler çadırlarını yalnızca yere kurmaz, aynı zamanda arabalar üzerine de oturturlardı. Bu arabalar, akınlarda da orduların peşinden ayrılmazlardı. Oğuz-Kağan destanında da görüldüğü gibi, harbe giden Türk ordularının arkasından, aileleri taşıyan arabalar ve kervanlar da yürürlerdi. Oğuz-Kağan destanına göre böyle ordu düzenleri, yalnızca çok eski çağlarda görülüyordu. Bununla beraber, daha sonraki çağlarda, meselâ Göktürk ve hatta Cengiz-Han akınlarında bile hatunlar, Hakanlar ile beylerin arkalarından gelirl erdi (29).

Türkistan coğrafyasını kendilerine yurt edinen Kıpçak boyuna mensup Kanglılar (Kangıllar) ile Peçenek Türk topluluğu içinde yer alan Kangarlar, "Kang" ortak sözünü kendilerine boy adı olarak almışlardır (7, 35). "Kang" sözcüğü Türkçe'de baba (4, 11, 24, 30); büyük, yapıştırmak, birleştirmek, bir araya getirmek (26, 32) anlamında kullanılmıştır. " Tegin kangı kanga ince tep ötünti ıylayu. Bu ne emgeklik yer ermiş neglük toydum men? Kangı Kan ince dep aytı...(Prens han ağlayarak babasına şöyle arz etti:Bu ne çileli yermiş. Ben niye doğdum? Babası han şöyle buyurdu:...)" (24). Benzer şekilde Göktürk Yazıtlarında da "Kang" sözü "baba" anlamında kullanılmaktadır. "Üze Türk Tengrisi, Türk ıdık yeri, subı ince itmiş. Türk Budun yok bolmasın tiyin, budun bolçun tiyin, kangım İlteriş Kaganıg, ögüm İl-Bilge Katunıg, Tengri töpüsinde tutup, yügerü kötürmiş erinç. " (Yukarıda Türk Tanrısı, Türkün kutsal yeri ve suyu şöyle yapmış: Türk Milleti yok olmasın diye, bir millet olsun diye, babam İlteriş Kağan'ı, annem İl-Bilge Hatun'u Tanrı tepesinde tutup, yukarı götürmüş.) (29). Bu karşılıklar semantik olarak aynılığa sahiptir. Dilbilimci Dr. Küçüker'e (27) göre, Elazığ yöremizde kullanılan ve babacan anlamına gelen "gakkoş" sözü "kangdaş" (babası bir) sözünden gelmektedir. Yine Anadolu Türkçesinde kullandığımız "kandaş"sözcüğünün kökü de "kangdaş"tan (babası bir) gelmektedir.

Issık Kol-Talas bölgesinde yaşayan Peçenekler Ertim, Çur, Yula, Karabay, Talmat, Kaban, Çoban ve Kulbay uruklarından oluşmuştur. Batı Kök Türk Oğuz ailesine mensup olan Peçenekleri Mahmut Kaşgari yirmi iki Oğuz boyunun on dokuzuncusu olarak kabul etmektedir. Peçenek Türk boyunu oluşturan Ertim, Yula ve Çur üçlüsü Kangarlar olarak bilinmektedir. Bir Kıpçak boyu olan Kanglılar (Kangdılar, Kangıllar) ise, M. Ö. III. Yüzyılda Asya'da egemen olmuşlar ve "Yabgu" unvanlı Hakanlar tarafından yönetilmişlerdir. Kanglılar Büyük Hun Devletini kuran büyük Türk boylarından biridir (18, 25, 26, 31, 35). Zeki Velidi Togan (35), Türklerin tarihten önceki devirlerde cihanşümul bir devlet kurduğunu, bu devleti kuranların Çiğil (İçgil), Subar (Sibir, Suvar), Kang

(Keng) ve Ogur (Oğuz, Gur, Guz) Türk boyları olduğunu ifade eder. Aynı yazara göre, Hunların asıl kuvvetlerini Oğuz, Kemak (Kıpçak) ve Kanglı Türkleri oluşturmaktadır. Kangarlar ve Kanglılar Türkistan'ın geniş kesimlerinde dağınık olarak yaşamışlardır.

Güney Sibirya'nın bir kısmı (Baykal Gölü civarı) ünlü Kırgız Destanı Manasta, Altay-Kangay (Kang yurdu) olarak adlandırılmıştır (1). Daha sonra bu bölgeye Kalmuklar ve Buryatlar (bir Moğol boyu) yerleşmiştir. Türk boyları kendi aralarında savaşırken ya kendi boylarının adlarını ya da mensup oldukları boyun kahramanlarının adlarını bağırarak savaşırlardı. Basızlar (sol Kırgızların bir boyu) savaş sırasında "Akbuura, Akbuura" (Akbuura, Satuk Buğra Han'ın ünvanıdır) diyerek nara atarken, bütün Kırgız boyları topluca ortak bir düşmana karşı savaşırken "Kırgız, Kırgız" veya "Manas, Manas" diyerek nara atarlardı. Kazaklar ise "Alaş, Alaş" naralarıyla savaşırlardı. Kangay (Kang yurdu) bölgesinde yaşayan Türk-Moğol boyları ortak düşmanla savaşırken "Kangay, Kangay" bağrışmalarıyla savaşırlardı (26).

Yine Manas Destanı'nda, Kangardın Kara Toosu (Kangarın-Kangılın Karadağı) adlı bir dağdan bahsedilir. Bu dağ Karakalpak Eli'nde Sır Derya kesiminde bulunmaktadır. Aslında, Manas Destanı'nda Kangar ve Kangıl (Kanglı, Kangdı) gibi yer isimlerine sıkça rastlanır (2).

"Üç Araldın başınan Kangar tooga dayanıp"
(Üç Aral'ın başından Kangar Dağı'na ulaşıp)
.....
"Kangdı, Teyit, Okçu bar Kalkı Kırgız oşular"
(Kanglı/Kangdı, Teyit ve Okçu Bunlar Kırgız halkıdırlar)
.....
"Kaydın Kangdın uruku Karaşaar Taşkende Atanardın turağı"
(Kangı/Kanglı boyu Atalarının yurdu Başkent Taşkent'e giderler)

gibi mısralar, Kangar, Kangıl, Kanglı, Kangdı yer ve boy adlarının geçtiği çok sayıdaki mısralardan bir kaçıdır. XIX. yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar gelen Kırgız akınlarının (halk ozanlarının) atışmalarından bir örnek:

Kırgızdar, Kangını caman körüşöt
Kangının bergen talkanın
Kalpakka salıp bölüşöt
Kay biröönö az tiyse
Kamşılaşıp ölüşöt.

(Kırgızlar Kang'ı/Kangılları hiç sevmez
Ama, Kangı'nın/Kangıl'ın verdiği unu
Kalpağına koyarak paylaşırlar
Eğer -Kang'ın verdiği un- birine az düşse
Kamçılaşarak -dövüşerek- ölürler)

Bu şiirden anlaşılan iki nokta var. Bunlardan biri, Kırgız'ın Kang'ı / Kangıl'ı sevmemesidir. Bu durum Türk boyları arasında görülen çekişmelerin tipik bir örneğidir. Bu çekişmelerin özünde boyların bir birine üstünlük kurma ve diğerini / diğerlerini tahakküm altına alma güdüsü bulunmaktadır. Şiirden anlaşılan ikinci nokta da, Kangların diğer Kırgız boylarına göre daha erken yerleşik hayata geçmiş olmalarıdır. Çünkü unu, ancak yerleşik hayat yaşayan ve buğday ekimi yapan topluluklar üretebilir. Ama bu makalenin konusu bakımından bizi ilgilendiren, Kangların Altay bölgesi dışında Kırgız urukları ile de birlikte yaşamalarıdır. Daha da önemlisi, yukarıda açıklandığı gibi, bir Oğuz boyu olan ve geçmişte Issık-Kol (Kazakistan ve Kırgızistan'da bir bölge), Talas bölgesinde (Kırgızistan'da bulunan bir bölge) yaşamış olan Peçenekler içinde yer alan Kangarların bu şiirde Kang / Kangıl olarak adlandırılmasıdır. Bu şiirde, Kıpçak boyu olan Kangarlar ile, Oğuz boyu olan Kangıllar, Kang ortak adı ile adlandırılmıştır. Yine yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz Rahmankul Berdibay'ın (5) belirttiği gibi, bu şiirde de Türk boyları arasında bir harmanlanmanın olduğu,

çok doğal bir şekilde boyların bir birinin adlarını aldıkları ve ayrıca, Kangıl Türk boyu ile Kangar Türk boyunun Kang ortak adından adlandıkları ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde Kırgızlar, Ong Kırgızlar (Sağ Kırkız), Sol Kırgızlar ve İçkilik Kırgızlar (Orta Kırgız) olarak adlandırılırlar. Saparbek Zakirov (41) Kırgız Sanjırası (Kırgız Şeceresi) adlı eserinde İçkilik Kırgız boylarını Doolos, Teyit, Nayman, Jookesek, Boston, Noygut, Kıpçak, Avat ve Kangdı (Kanglı) olarak tasnif etmektedir. Kıpçak Türkçesindeki -dı takısının karşılığı Oğuz Türkçesinde -lı takısıdır ve bu değişim Türk dilinin doğal bir özelliğidir. Kazakistan'da bulunan Almatı şehir adının Türkiye Türkçe'sindeki karşılığının Almalı (Elmalı) olması bu doğal değişimin en anlaşılabilir örneğidir. Günümüzde Kırgızistan'ın Batken iline bağlı Leylek ilçesinde Kanglı-Kangdı adlı bir Türk oymağı yaşamaktadır. Kırgız Türkçesinde Kangay sözcüğü "büyük" anlamında kullanılmaya devam etmektedir. Örnek:Kankaygan too, büyük dağ ; kankaygan üy, büyük ev anlamındadır. Benzer şekilde; Özbekistan, Kazakistan, Altay, Azerbaycan'da da Kang, Kanglı, Kangar (Kenger), Kangıl gibi soy ve boy adlarına rastlamak mümkündür. Togan (36), Özbekistan'da bulunan Cızak adlı Türk boyu içindeki kabileleri Kırk, Kanglı, Salık, Solaklı, Burgut, Calayır, Kırgız, Koştamgdı, v. d olarak sıralar. Biz Özbekistan'da bugün Bugrut (Burgut), Mangıt, Karakalpak, Nayman, Toyaklı, Barın, Arlat, Kırk, Üç Uruğ, Kongrat ve Kanglı boylarının yaşadığını tespit ettik (21).

Nogay halkının teşekkülünde Uysun, Kıpçak, Nayman, Avar, Kongur, Kalmık, Kumuk ve pek çok Türk boyu ile birlikte Kanglı boyu yer almaktadır. Bu etnonim bütün çağdaş Nogaylar arasında yaygın olup, Kuban Nogayları arasında bu kabileye mensup olanlar Kanglıyev (Kanglıoğlu) soyadını kullanmaktadırlar. Bütün Kanglılar kabile tamgalarını hatırlamakta ve kullanmaktadır. Kang kökünden gelen etnonim Yakut, Kazak, Özbek, Karakalpak, Kırgız ve Kırım Tatarları arasında yaygındır (23).

Türklerin Türkistan'dan Anadolu'ya gelip Anadolu'yu yurt tutmaları sürecinde Subar (Suvar, Suvaz), Kalaç, Çiğil, Karlık, Kayı, Kınık, Salur, Döğer, Beydili, Avşar, Çepni, Kanglı (gelenlerin tamamını saymak için uzun bir liste yapmak gerekir) gibi bir çok Türk boyu, soyu, kolu ve oymağı yer almıştır. Anadolu'da bulunan bütün Türk boyları, soyları, kolları, oymakları esas alındığında, Anadolu bir Türk urukları mozayığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da beylik kuran ve Çavdar Tatarları olarak da bilinen Germiyanların Kanglı-Kıpçak zümresinden olduğu bilinmektedir (35)

Yine Dede Korkut Hikayeleri olarak bilinen Türk Destanında, Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı, Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Destanı gibi 12 farklı hikayeden birinin de Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı olduğunu hatırlamak gerekir.

Makalemizin konusu olan "Kangal" yer adı, yukarıda bahsedilen Kanglardan (Kangar, Kangıl, Kangdı, Kanglı) gelmektedir. İlçenin ilk kurucuları, 1071'den sonra Anadolu'ya gelen Türkistan Türkleridir. Uzun süre Danişmentliler ve Anadolu Selçukluları hakimiyetinde kalan Kangal, 1243'te İlhanlı egemenliğine geçmiştir. Kangal 1413'te de Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bölgeye gelen Türk toplulukları bugünkü Humarlı, Mısırören ve Havuz'a yerleşmişler, bunlardan Humarlı ve Havuz'a yerleşenlerin bir kısmı boş bir arazi olan ve şimdiki Kangal'ın bulunduğu yere yerleşerek Kangal yerleşim yerini kurmuşlar-

dır (10, 20). Bu görüşlere uygun olarak, Ramazan Kereytov (23) ve Çetinkaya (7), Peçenek topluluğu içindeki Kangar (Kenger) ile Kırgızlar içindeki Kanglı (Kangdı) ve Kınglı boylarının adları ile, coğrafi yer isimleri olan Kengdiz ve Kengdeh yer adlarının Kang (Kank, Kenk, Keng) Türk boylarına ait olduğu görüşündedirler. Ünver Sel (33) Kırım'da bulunan ve Ruslar tarafından değiştirilen Türk yerleşim yerlerinin adları üzerine yaptığı çalışmada, Sak bölgesinde bulunan Kangıl adının Glinka, Belegorskiy bölgesinde bulunan Kangıl yer adının da Lugovoe olarak değiştirildiğini belirtmektedir.

Anadolu dışındaki Türk Dünyasında Kangıl, Kangar, Kanglı, Kangdı gibi yer ve boy adları yanında, Anadolu'da da Kang kökünden adlanmış yer adlarına ve Kangal yer adına yaygın olarak rastlamak mümkündür. Yediyıldız'ın (39) araştırmaları sonunda da ifade ettiği gibi, Türkler Anadolu'da yer adı koymada, boy, soy ve şahıs adlarından yararlanmayı bir yöntem ve kural olarak kabul etmişlerdir. Çünkü, yer adı bir coğrafyanın tapusudur. Muğla ili Milas ilçesi Selimiye bucağına bağlı Kandak (Kangdak'tan) köyü; Bolu merkeze bağlı Kandamış (Kangdamış'tan) köyü; Tekirdağ ili Hayrabolu ilçesi Dambaslar bucağına bağlı Kandamış (Kangdamış'tan) köyü; K. Maraş ili Afşin ilçesi Tanır bucağına bağlı Kangal köyü; Hatay ili Kırıkhan ilçesi Merkeze bağlı Kangallar köyü; Tunceli ili Pülümür ilçesi Kırmızıköprü bucağına bağlı Kangallı köyü; Sivas ili Kangal ilçesi merkeze bağlı Kangaltekkesi köyü; Çanakkale ili Lapseki ilçesi Umurbey ilçesine bağlı Kangırlı köyü bunlardan bir kaçıdır (15). Yine Malatya Pütürge'ye bağlı Kağındak (Kangındak'tan) köyü ile, Erzurum İspir'e bağlı Kagınıs (Kangınıs'tan) mezrası da Anadolu'daki yer adlarımızdandır (7). Diyarbakır bölgesinde bulunan ve çeltik ekimi yapılan sulak araziye bugün "Kanglı Madrabı" denilmektedir. Bu ad, Celalettin Harzemşah'ın ordusunda görev alan ve daha sonra Diyarbakır Karacadağ civarına yerleşen Kanglı Türkmen aşiretlerinden gelmektedir. Eröz (12), Ağrı iline bağlı Kanlıköy ile Çorum iline bağlı Kanlıosman köy adlarının Kanglı Türkleri ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Diğer yandan, Anadolu'da yaygın olarak bulunan Kantar (Kangtar'dan), Kantarkaya (Kangtarkaya'dan), Kantarlı (Kangtarlı'dan), Kantarma (Kangtarma'dan) gibi yer adlarının, Orhun Abideleri'nde geçen Kengü Tarman yer adı (12) ile ilişkili olduğunu düşünmekteyiz.

Gerçekte de, Kangal ve çevresi arkaik Türk kültür öğelerinin, kültlerinin diri bir biçimde yaşadığı Anadolu Türk yerleşim yerlerinden biridir. Elektriğin, dolayısı ile televizyonun geç gelmesi ve uzaklıktan ötürü şehir merkezleriyle ilişkilerin oldukça zayıf olmasına bağlı olarak Kangal'ın dağ köylerinde arkaik Türk kültürü öğelerini içeren korunmuş bir Türk kültürü yaşamaktadır. Düğün geleneklerinden, hayvancılık kültürüne, kutsal yerler ve kutsal yerlerdeki inanç uygulamalarına, ampirik hasta tedavi geleneklerine, dil ve ağız özelliklerine kadar Türk Dünyası ile derinlemesine kültür müşterekleri vardır. Kangal yöresi çok sayıda Oğuz ve Kıpçak Türk boyunun yerleştiği bir Türk yerleşim bölgesidir. Kangal ve çevresinde gerek yaşayan kültürün tespiti, gerek arkaik Türk kültürü ile ve gerekse günümüz Türk Dünyası kültürü ile kıyaslamaları için bilimsel araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu bakımdan Kangal çevresinde yerleşik köylerin etnokültürel bakımdan bilimsel araştır malarla incelenerek ortaya konulması sonucunda çok çarpıcı sonuçlar ortaya çıkacaktır. Özellikle, Kangal çev-

resinde yaşayan kültürün, İslam öncesi Türk kültür öğelerini gayet zengin bir şekilde barındırdığını ve farklı adlarla anılan Türk halkları (Çuvaş, Tatar, Saha, Kırgız, Kazak, Azeri, Hakas, v.b) arasında yaşayan kültür değerleriyle büyük benzerlikler taşıdığını muhtelif zamanlarda Türk Dünyasında yaptığımız gözlemlerde kıyaslayarak tespit etme imkanımız oldu (21).

Kanglar Anadolu'ya gelirken bugün Kangal Köpeği olarak bilinen köpeği de beraberlerinde Anadolu'ya getirdiler. Hayvancılıkla geçinen bir topluluk için temel besin ve geçim kaynağı olan ve uzun sürecek bir göç yolunun zorluklarına dayanabilecek hayvan sürüleri ile, bu sürüleri koruyacak köpeğin beraberinde getirilmesi anlaşılabilir durumdur ve olması gerekendir. Eğer aksi olsaydı, yani hayvan sürüleri ile, sürüleri koruyacak köpekler göç eden halkın yanında olmasaydı, bu göç gerçekleşemezdi. Çünkü bu göçler otobüslerle, trenlerle veya uçaklarla yapılan göçler değildir. Sözü edilen göçler yıllar alan göçlerdir. Günümüzde uçakla 7-8 saatte ulaşılabilen yerlerden yapılan göçlerdir.

Ancak, Kangal Köpeği'nin orijini konusunda çeşitli görüşler vardır. En dikkat çekici olanı da Kültür Bakanlığı katkılarıyla Kangal Kaymakamlığı tarafından yürütülen "Kangal Irkı Anadolu Çoban Köpeği Tanıtım Projesi" kapsamında yer alan Kangal Köpeğinin tarihçesidir (3). Sözü edilen projedeki görüşler devlet organları tarafından yürütülen ve görüşleri bakımından da resmî olan bir projedir. Bu proje çalışmasıyla sunulan bilgilere göre Kangal Köpeği M. Ö. Asurlular ve Babiller zamanında türemiştir. Bu kabule göre Kangal Köpeğinin orijin yeri Orta Doğudur. Bu bilginin doğruluğu söz konusu olamaz. Çünkü, adı edilen uygarlıkların Kangal ve yöresi ile herhangi bir bağı yoktur. Asurlular bir Sami kavmidir. M. Ö. 2480 - M. Ö. 609 yılları arasında yaklaşık 1850 yıl yaşayan bir devlet kurmuşlardır. Bu devlet ancak M. Ö. 750-M. Ö. 650 yıllarında bir imparatorluk (imparatorluk ömrü 100 yıl) olabilmiş ve bu dönemde Irak, Sudan, Mısır, Lübnan, Kıbrıs ve Güney Anadolu'yu yönetmişlerdir (40). Bu devletin İç Anadolu ve Sivas yöresi ile hiçbir ilgisi yoktur. Bir an için Kangal Köpeğinin Asur hakimiyet sahasında türemiş olduğunu ve sonradan Sivas-Kangal yöresine geldiğini kabul edelim. Bu durumda, Kangal köpeklerinin geçmişte bu uygarlığın yaşadığı bölgelerde de (Irak, Suriye, Lübnan, Mısır, Güney Anadolu) bugün dağılmış ve yaşıyor olması gerekmez miydi? Oysa, biz biliyoruz ki, Asur hakimiyetinde kalan coğrafyada bugün bu köpek ırkı yaşamamaktadır. Çünkü, geçmişte de bu bölgelerde Kangal Köpek ırkı hiç olmadı. Ayrıca, biz biliyoruz ki, adı edilen bölgeler Kangal Köpeğinin yaşayabilmesi için uygun çevre koşullarına asla sahip değildir. Babiller ise, M. Ö. III. Bin yılda Arabistan'dan Orta Mezopotamya'ya göçmüş biri M. Ö. 1800-M. Ö. 1500 yıllarında, diğeri de M. Ö. 626-M. Ö. 539 yıllarında olmak üzere iki kez imparatorluk kurmuş bir halktır. Her iki imparatorluk döneminde de Basra Körfezi ile Akdeniz arasındaki ülkelere hakim olmuşlar, ikinci imparatorluk döneminde Mısır'ı da topraklarına katmışlardır (40). Tıpkı Asurlarda olduğu gibi, Babillerin hakimiyet sahasına giren coğrafyada da bugün Kangal Köpek ırkına benzerlik gösteren bir köpek ırkı yoktur. Bu nasıl bir biyolojik varlıktır ki, ortaya çıktığı bölgede varlığını sürdürememiş ve başka bir yerde soyunu devam ettirebilmiştir. Bir canlının soyu tükenebilir. Ama doğal ortamda yaşamaya devam ediyorsa, yani özel koşullarda koruma altına alınmamışsa, öncelikli olarak varlık kazandığı, vücut bulduğu ekosistem-

de yaşamaya devam eder. Bu durumda, Kangal Köpeğinin soydaşlarının Orta Doğuda da bugün yaşıyor olması gerekirdi.

Yine Kültür Bakanlığı'nın desteği ile gerçekleştirilen bu proje çalışmasında (3), Hint Mihracesi'nin Osmanlı padişahına (Yavuz Selim veya 4. Murat) bir köpek hediye ettiği, sarayda bulunan ve aslanla boğuşan bu köpeğin aslanı öldürdüğü, böylece padişah nezdinde büyük ilgi gördüğü ; Osmanlı ordusunun doğu seferine giderken köpeğin Kangal Deliktaş civarında kaybolduğu ve bütün aramalara rağmen bulunamadığı, Kangal köpeğinin bu köpekten türediği belirtilmektedir. Bu değerlendirme her yönüyle yanlışlarla doludur. Bu değerlendirmeye göre, Kangal köpeğinin soyu dolaylı olarak bir Hint köpek ırkına dayandırılmaktadır. Hint Mihracesi'nin köpeği hangi padişaha hediye ettiği muğlaktır. Osmanlı ordusu, hangi padişahla, hangi doğu seferine çıkarken köpek kaybolmuştur, seferin adı, nereye yapıldığı, tarihi ve seferi düzenleyen padişahın adı belli değildir. Padişaha ait bir köpeğin kaybolması ve bütün aramalara karşılık bulunamaması hiç de akla yatkın değildir. Bir Osmanlı padişahının mal varlığı kaybolamaz, kaybolsa bile mutlaka bulunur. Çünkü o, adı üstünde padişahtır. Kaldı ki, bugün Hint veya Hintlilerin meskun olduğu bölgelerde bu köpek ırkına rastlanılmamaktadır. Eğer Hint mihracesinin bir armağanı olsaydı, hiç olmazsa, Hindistan'da veya Hindistan'ın bazı bölgelerinde bu köpek ırkının bulunması gerekirdi. Bu tezde açıklanması gereken bir başka husus da, bir çift köpeğin Kangal merkez olmak üzere, Erzincan, Malatya, Tokat, Yozgat başta olmak üzere İç Anadolu Bölgesine dağılacak kadar geniş dağılımlı dominant (baskın) bir populasyon (hayvan topluluğu) yaratmasıdır. Zira, bir çift köpekten bu kadar geniş dağılımlı saf ırk kuşakların türemesi biyoloji biliminin kurallarına aykırıdır. David Nelson'a (28) göre, Kangal Köpeği Sivas-Kangal yöresinin doğal bir köpek ırkıdır. Diğer Türk köpeklerinden farklı ve onlara benzemeyen standart özelliklere sahip bir ırk özelliklerine sahiptir. Bize göre, Kangal köpeğinin Sivas-Kangal yöresinde yaygın olarak bulunmasının nedenleri arasında, öncelikle bölge çevre koşullarının tıpkı orijin yeri olan Türkistan'daki çevre koşullarına benzerlik göstermesi ve bu köpeğin yaşama ihtiyaçlarına uygun olmasıdır. Başta Issık Göl-Talas bölgesi, Saha Eli'nin (Yakutistan) güney kesimleri ve Baykal Gölü civarı ve Karakalpak Eli'nin Sır Derya boyları olmak üzere, Türkistan'ın çeşitli bölgelerinde Kangal Köpeği ile aynı soydan gelen hayvanları görmek mümkündür (21). Adeta bütün mesaisini Kangal köpeklerine adayan değerli araştırmacı Doğan Kartay (22), Türk Çoban Köpeği Kangal adlı eserinde, bizim bu gözlemlerimizi destekler şekilde, Kangal köpeğinin yakın akrabaları ve ataları olan Karabaşların halen Güney Kafkasya, Kuzey Afganistan, Güney Sibirya, Baykal Gölü civarında yani tüm iç Asya bozkırlarında yaşadığını açık bir dille ifade etmektedir. Doymuş (10), "Her Yönüyle Kangal" adlı saha taramasına dayalı yüksek lisans tez çalışmasında, Kangal ilçesine bağlı Alacahan beldesi sakinlerinin, Kangal Koyunu ile Kangal Köpeğinin Horasan'dan Anadolu'ya göç eden Çoban Baba tarafından getirildiğine inandıklarını saptamıştır. Çocukluğu Kangal ilçesinin Alacahan beldesine bağlı bir köyde geçen bu makalenin yazarı da, halkın bu inancına tanık olmuştur. Diğer yandan, Dr. Tepeli'ye (34) göre de Kangal'da bölge halkının koyunculukla uğraşması, bölgenin dağlık ve kurt populasyonunun fazla olması, kışların uzun ve sert olması Kangal kö-

peğine özel bir ilgi yaratmıştır. Kırgızlarda "Kırgız kızıl ittin balası" (Kırgız kızıl kurdun yavrusu) denilen bir söz vardır. Burada "kızıl it" sözü, güneşten doğduğuna inanılan "kızıl kurdun" sembolik karşılığıdır. Kırgız efsane ve destanlarına göre, bütün hayvanların "törö"sü (reisi, koruyucusu) kabul edilen Kumayık adlı köpeğin, Kumay kuştan (Anadolu'da Hüma kuşu) doğduğuna inanılır. Caferoğlu'nun (6) Divaev'in Kazaklarda yaptığı Etnografiçeskoe Abozrenie adlı çalışmadan yaptığı alıntıya göre, Kumay kuş, it-ala- kaz olarak tanımlanan kuştur. Bu efsane Türk halklarında (Kazak, Kırgız, Türkmen, Hakas, v. b.) yaygındır (32). Bu nedenle Türk kültüründe "it" yerine "kuş", "kuş" yerine "it" kullanılabilir. Kırgızlardaki "itke kuska cem boldu" (Bizde: "Kurda kuşa yem olmak) deyiminin bulunması; yine muhtelif Türk halkları arasında aynı bitkiye "itburnu" veya "kuşburnu" denilmesinin sebebi budur. Yaptığımız gözlemlerde, Kırgızların köpeğe aslı "alakuş" olan "aluş", "aloş" veya "alaş" sözleriyle emir verdiklerini saptadık. Kangal yöresinde bulunan bazı köylerde köpeğin "alloş, alloş" veya "aloş, aloş" sözleriyle çağrılmasının nedeni bu olsa gerek. Derleme Sözlüğü'nde (37), "Alaş" sözünün Mersin'de köpeği çağırmak için kullanıldığı; Kargı, Taşköprü, Kurşunlu, Akkuş, Sorgun, Sarıhamzalı civarında da büyük ve siyahlı bostan köpeğine "Alaş" denildiği kaydedilmektedir. Yani biz Türkistan'dan gelirken sadece köpeği değil, aynı zamanda köpeğin çağrılış sözünü de beraberimizde Anadolu'ya getirdik.

Sonuç olarak, Kangal Köpek ırkı Anadolu'nun yerli bir ırkı değildir ve Anadolu'ya göçler sırasında Türkistan'dan getirdiğimiz bir köpek ırkıdır. Bu nedenle, köpeğin halk arasında kısaca "Kangal Köpeği" olarak adlandırılsa bile, bilimsel çalışmalarda ve resmî yazışmalarda "Türk Çoban Köpeği Kangal" olarak adlandırılmasının daha uygun olacağı görüşündeyiz.

Aslında temel sorun, Anadolu'da elimizde bulunan gen kaynaklarının orijinleri hakkında yeterli çalışmaların bulunmayışıdır. Bu yüzden Kangal Köpeği, Van Kedisi, Ankara Keçisi gibi gen kaynaklarımız üzerinde gerçeği yansıtmayan görüşler ileri sürülmektedir. Adeta bu gen kaynakları, bir kültür yağmacılığı yaklaşımı ile elimizden alınmaya çalışılmaktadır. Daha açıkçası, bu gen kaynakları üzerinde ileri sürülen görüşlerle Türksüz bir Anadolu yaratma projesi yürütülmektedir. Torosların Tahtacı Türkmenlerinin soylarını Firiklere, Karadenizin Çepnilerinin ve Kumanlarının (Kıpçaklarının) soylarını Greklere bağlama çalışmaları ile hayvan gen kaynaklarımızı başka kültürlerin gen kaynaklarına dayandırma gayretleri eş zamanlı yürütülmektedir ve bilimsel olmayan maksatlı çalışmalardır. Yarın Güney Kırmızısını, Denizli horozunu, Dağlıç koyununu, Akkaraman ve Morkaraman koyunlarını, Yerli Kara sığır ırkını yabancı genlere dayandırma çalışmaları ile karşılaşırsak hiç şaşmayalım.

NOTLAR

1 - Bizim tarihî coğrafyamızı eksiksiz olarak ifade etmesi ve tarihî gerçekliğe en uygun olması bakımından, bu makalede Asya veya Orta Asya yerine "Türkistan" terimi kullanılmıştır.

2 - Bu makalenin yazılması sırasında, değerli Kırgız dostum, değerli bilim adamı Prof. Dr. Suleyman Turdiyeviç Kayıpov'un görüşlerinden ziyadesiyle yaralandım. Değerli dostuma teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

1 - Abdurrahmanov, İbray (1997). Manas Destanı. Sagınbay Oruzbakov Variantı. II. Cilt. Bişkek.

2 - Abdurrahmanov, İbray (1997). Manas Destanı. Sagınbay Oruzbakov Variantı. IV. Cilt. Bişkek.

3- Anonim (2002). Kangal Köpeği Tarihçesi. Kültür Bakanlığı Web Sitesi. www. kultur. gov. tr/portal/default_tr. asp?belgeno=6007

4- Atalay, Besim (1986) Divanü Lügat - İt Türk Tercümesi. 3. Cilt. Türk Dil Kurumu Yayınları:523. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

5- Berdibay, Rahmankul (1997). Baykal'dan Balkan'a. Bilig Yayınları. Ankara.

6- Caferoğlu, Ahmet (1962). Türk Onomastiğinde "Köpek" Kültü. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı -Belleten- 1961'den Ayrıbasım. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

7- Çetinkaya, Nihat (1996). Iğdır Tarihi. (Tarih, Yer Adları ve Oymaklar Üzerine). Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları. İstanbul.

8- Çevik, Recep (1996). Sosyal Kültürel Ekonomik Coğrafi Tarihi ve Folklorik Yönden Kangal. Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas.

9- Denizli, Hikmet (1998). Sivas Tarihi ve Anıtları. Sivas.

10- Doymuş, Ergin (1999), Her Yönüyle Kangal. Yüksek Lisans Tezi. Dilek Ofset Matbaacılık. Sivas.

11- Ergin, Muharrem (1989) Orhun Abideleri. 13. Baskı. Boğaziçi Yayınları. İstanbul.

12- Eröz, Mehmet (1984). Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları. Türkiye'de Yer Adları Sempozyumu Bildirileri. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 60. Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi. 17. Ankara.

13- Eyüboğlu, İsmet Zeki (1991). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. Kang ve Kangıl Maddeleri. 2. Baskı. Sosyal Yayınlar. İstanbul.

14- Gürün Kamuran (1981). Türkler ve Türk Devletleri Tarihi. Ankara.

15- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1982). Köylerimiz 1981. Genel Yayın No: 327. Seri: 3. Sayı: 2. Ankara.

16- İpsileli, Mehmet (1980). Adım Adım Sivas. Sivas.

17- Jirmunski, Viktor Maksimoviç (1974). Tyurskiy Geroiçeskiy Epos. Leningrad.

18- Kafesoğlu, İbrahim (1998). Türk Milli Kültürü. V. Baskı. Boğaziçi Yayınları. İstanbul.

19- Kangal Belediyesi Başkanlık Hizmetleri (26 Mart 1989 - 26 Ocak 1994).

20- Kangal ve Çevresi Tabiat Varlıklarını Koruma ve Yardımlaşma derneği (1999). Kangal ve Köyleri Rehberi. İstanbul.

21- Karadağ, Hüseyin. Türk Dünyasında Kişisel Gözlemler.

22- Kartay, Doğan (2001). Türk Çoban Köpeği Vefalı Dost Kangal. 2. Baskı. Altındağ Grafik Matbaacılık. İzmir.

23- Kereytov, Ramazan (1998). Nogayların Etnogenezisine Dair Bazı Meseleler. (Türkiye Türkçesine Çeviren Hakan Kırımlı). Emel. Sayı 227, 9-23.

24- Köken, Vedat (1998). James Russell Hamilton'dan Çeviri. Dunhuang Mağarasında Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin El Yazması:İyi ve Kötü Prens Öyküsü. Atatürk Kültür, Dil ve tarih yüksek kurumu Türk dil Kurumu yayınları: 682. Ankara.

25- Kurat, Akdes Nimet (1992). Türk Kavimleri ve Devletleri. 2. Baskı. Murat Kitapevi Yayınları. Ankara.

26- Kuzmiç, Yudahin Konstantin (1965) Kirgizsko-Ruski Slovar. Kang ve Kangay maddeleri. Moskova.

27- Küçüker, Paki (2002). Kişisel Görüşmeler. Van.

28- Nelson, David (1996). A General Classification of the Native Dogs of Turkey. International Symposium on Turkish Shepherd Dogs, 19-96, Selçuk Üniversitesi Veteriner fakültesi yayın Ünitesi, Konya.

29- Ögel, Bahaeddin (1993). Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamalarıyla Destanlar). I. Cilt. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

30- Ögel, Bahaeddin (1991) Türk Kültür Tarihine Giriş. 1. Cilt. 3. Baskı. Kültür Bakanlığı Yayınları 638. Kültür Eserleri Dizisi 46. Ankara.

31- Rasonyi, Laszlo (1993). Tarihte Türklük. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 126. Seri III. , Sayı A. 34. Ankara.

32- Sarıpbekov, Raykul (1995). Manas Ensiklopedia. Kang maddesi ve Kumayık Maddesi. I. Cilt. Bişkek.

33- Sel, Ünver (1997). Kırım ve Kırım Türkleri. Ankara.

34- Tepeli, Cafer (1996). Kangal Irkı Çoban Köpeklerinde Büyüme, Bazı Vücut Ölçüleri ve Döl Verimi Özelliklerinin Belirlenmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

35- Togan, Zeki Velidi (1981). Umumi Türk Tarihine Giriş. 3. Baskı. Enderun Kitabevi. İstanbul.

36- Togan, Zeki Velidi (1993). Hazarlar Maddesi. İslam Ansiklopedisi. Cilt V/1. İstanbul.

37- Türk Dil Kurumu (1963). Derleme Sözlüğü. I. Cilt. Alaş Maddesi. Ankara. .

38- Veliahd Davut (1997): Dedem Korkut'un Deyimlerinden. Bilig Bilim ve Kültür Dergisi. Sayı 6. 113-116.

39- Yediyıldız, Bahaeddin (1984). Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 60. Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi. 17. Ankara.

40- Yeni Türk Ansiklopedisi (1985). I. Cilt. Ötüken Yayınları. İstanbul.

41- Zakirov, Saparbek (1996). Kırgız Sanjırası. Bişkek.